

Ведрана Лацмановић*
Ања Зечевић*
Аутономни женски центар, Београд

МАПИРАЊЕ ЗАКОНОМ ДЕФИНИСАНИХ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ЖЕНЕ И ДЕЦУ ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ЊИХОВО РАЗМАТРАЊЕ У КОНТЕКСТУ ОДГОВОРА НА КРИЗНУ СИТУАЦИЈУ ИЗАЗВАНУ КОРОНАВИРУСОМ¹

Сажетак

Предмет чланка био је нормативни оквир којим су дефинисане услуге социјалне заштите и њихово остваривање у пракси у контексту одговора на кризну ситуацију изазвану коронавирусом. Циљ је био да се установи које услуге социјалне заштите намењених женама које преживљавају насиље у партнерским односима и у породици обезбеђују јединице локалне самоуправе, колико оне одговарају на њихове специфичне потребе, али и колики су и какви капацитети система социјалне заштите да на те потребе одговори. Коришћене су квантитативна (израчунавање процената) и квалитативна (категорисање, дескрипција, компарација) метода. Установљено је да су услуге малобројне, да нису одговарајуће географски распоређене, да су недовољно приступачне за жене припаднице вишеструко маргинализованих група, да се за њих

---

* anjaz@azc.org.rs.

* vedrana@azc.org.rs,

1 Чланак је написан у оквиру регионалног пројекта *Институционализација квалитетних услуга за рехабилитацију и интеграцију за жене које су преживеле насиље финансира који уз подршку Аустријске агенција за развој средствима из програма Аустријске развојне сарадње координише Аутономни женски центар из Београда. Више информација о пројекту доступно је на: <https://www.womenngo.org.rs/o-nama/tekuci-projekti/1548-2019-2022-institucionalizacija-kvalitetnih-usluga-za-podrsku-i-integraciju-zena-koje-su-prezivele-nasilje> (приступљено 25.6.2021.).*

издвајају минимална буџетска средства, као и да систем нема довољно ресурса и знања да их обезбеди. Уочене су додатне потешкоће у контексту адаптације пружања услуга у контексту одговора на кризну ситуацију изазвану коронавирусом. У закључку су дате препоруке у погледу тога шта је потребно урадити како би се уклониле постојеће препреке.

Кључне речи: насиље према женама, услуге социјалне заштите, заштита и подршка за жртве насиља, специјализоване услуге за жене које преживљавају насиље.

УВОД

Социјална заштита заснована је на политикама и програмима који имају за циљ да умање и уклоне рањивост и сиромаштво оних који се налазе у стању социјалне потребе, као и да повећа њихове капацитете за пристојан и достојанствен живот. Жене које преживљавају насиље у породици и партнерском контексту изложене су специфичним ризицима, те су неопходне одговарајуће мере социјалне заштите како би се такви ризици умањили и у потпуности уклонили.

Последња истраживања о распрострањености насиља према женама у Републици Србији показују да је 1.7 милиона жена доживело неки облик сексуалног узнемиравања, прогањања, насиља од стране интимног партнера или непартнера (укључујући психичко, физичко или сексуално насиље) након 15. године живота (ОЕБС, 2019: viii). Здравствене последице насиља према женама истакнуте у извештају Светске здравствене организације укључују ХИВ инфекцију, сексуално преносиве болести, индуктовани абортус, преурањен порођај, употребу алкохола, депресију, самоубиство, повреде и убиства жена. Иако су у извештају детаљније разматране набројане последице, наглашава се да пажњу треба обратити и на друге физичке, менталне, сексуалне и репродуктивне последице као што су адолесцентска трудноћа, ненамерна трудноћа, побачај, болови у стомаку и други гастроинтестинални проблеми, неуролошки поремећаји, хронични бол, инвалидитет, анксиозност и посттрауматски стресни синдром (World Health Organisation, 2013: 21). Поред бројних здравствених последица насиље према женама доводи и до социјалних проблема као што су незапосленост, маргинализација, социјалне неједнакости (de

Albuquerque Netto et all, 2014: 459). Оно представља значајан удар на аутономију и самопоштовање жена, умањује њихову добробит и укупни квалитет живота, као и могућности за активно учествовање у различитим аспектима живота и друштва.

МЕТОДОЛОГИЈА

Чланак има за *циљ* да истражи како је важећи (правни) оквир социјалне заштите у Републици Србији (у јединицама локалне самоуправе – ЈЛС у даљем тексту) устројен у погледу одговора на потребе жена које су преживеле насиље кроз систем специјализованих и општих услуга и какав је утицај на пружање тих услуга имала криза изазвана коронавирусом.

Предмет мапирања биле су услуге и права из области социјалне заштите за жене које су преживеле насиље у породици и партнерском контексту дефинисане документима на националном и локалном нивоу. Прикупљене су и анализиране Одлуке о услугама и правима социјалне заштите у јединицама локалне самоуправе за 118 од укупно 174 јединице локалне самоуправе (колико их Република Србија броји). Услуге су размотрене из перспективе остваривања за жене које су преживеле насиље припаднице вишеструко маргинализованих група, ресурса за њихову реализацију, као и у контексту одговора на кризу изазвану коронавирусом.

Методе и технике коришћене за анализу су: квантитативне (израчунавање процената) и квалитативне (категорисање, дескрипција, компарација).

Ограничења су била непостојање јединствене класификације услуга - иста врста услуге се различито дефинише у различитим локалним самоуправама, као и (не)доступност ажуриране документације за поједине јединице локалне самоуправе, те је прикупљање одлука о социјалној заштити обухватило дужи временски период од предвиђеног, а резултати и категорисање били условљени оним што је мапирано у анализираним документима. Није било могуће прикупити документа за територију Косова, а такође није могуће установити који број локалних самоуправа нема Одлуке о правима и услугама из социјалне заштите будући да неке немају интернет страницу, као и да неке нису одговориле на упит за достављање Одлуке.

ПРАВНИ ОКВИР УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ПОДРШКЕ ЗА ЖЕНЕ КОЈЕ СУ ПРЕЖИВЕЛЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКОМ КОНТЕКСТУ

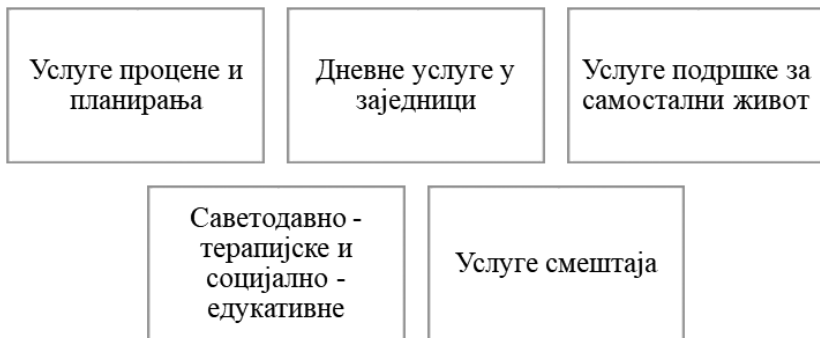
Анализа реформи социјалне заштите у контексту придруживања Европској унији и транспонувања њених правних тековина (Нацрт акционог плана за поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање), започетих 2001. године, показује да је правац реформи социјалне заштите усмерен на њено интегрално развијање кроз развој услуга, обезбеђивање плуралности пружалаца и квалитета услуга и стручног рада. У том смислу истиче се значај јачања одговорности локалних власти и повећање утицаја различитих социјалних актера (јавног, приватног и цивилног сектора), као и условљеност социјалне политике буџетским издвајањима и економском политиком (Игњатовић, 2020: 14).

Кровни закон којим су дефинисана сва права и услуге из области социјалне заштите је *Закон о социјалној заштити Републике Србије* донет 2011. године. Превенција злостављања, занемаривања или експлоатације, односно отклањање њихових последица је у њему препозната као један од циљева социјалне заштите. Према Плану рада Владе Републике Србије у току ове године планиране су измене и допуне *Закона о социјалној заштити*, а у поступку ће бити и доношење *Стратегије социјалне заштите за период од 2021. до 2026. године*, као и низ уредби и правилника којима се регулишу финансирање и стандарди услуга социјалне заштите, лиценцирање пружала услуга социјалне заштите, деинституционализација и развој услуга, као и други нормативи од значаја за социјалну заштиту (Влада Републике Србије, 2021: 785-811). Ипак, ни тренутно важећи *Закон*, нити претходно предложене измене и допуне, нису усклађене са *Конвенцијом Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици* (чија је и Србија потписница²) у погледу поделе услуга на опште и специјализоване.

У *Закону о социјалној заштити* су услуге категорисане у следећих пет категорија (чл.40):

---

² *Закон о потврђивању конвенције савета европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, Службени гласник Републике Србије – међународни уговор“, број 012/13.

Осим наведених услуга, корисници социјалне заштите могу остварити право на материјалну подршку у виду новчане социјалне помоћи, додатка за помоћ и негу другог лица, увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, помоћи за оспособљавање за рад, једнократне новчане помоћи, помоћи у природи и других врста материјалне подршке (чл.79 Закона о социјалној заштити).

Финансирање специјализованих услуга за жене које су преживеле насиље подељено је између националног (буџет Републике Србије), покрајинског (буџет аутономне покрајине) и локалног (буџети јединица локалних самоуправа). Програми за лица која су извршила насиље финансирају се са националног нивоа, док су поједине специјализоване услуге подршке спуштене на локални ниво (СОС телефони за девојке и жене са искуством родно заснованог насиља – изузев Националног СОС телефона који се финансира са националног нивоа, смештај у сигурне куће и прихватилишта и бесплатна подршка жртвама сексуалног насиља, пружање контрацептивне заштите и заштите од полно преносивих болести и судскомедицинског прегледа спуштене на локални ниво (чл.55-58. Закона о родној равноправности).

УСЛУГЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ЗА ЖЕНЕ ПРИПАДНИЦЕ ВИШЕСТРУКО МАРГИНАЛИЗОВАНИХ ГРУПА КОЈЕ СУ ПРЕЖИВЕЛЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКОМ КОНТЕКСТУ

Анализа у области услуга подршке за жене које су преживеле насиље из 2016. године показала је да специјализоване услуге подршке нису у довољној мери доступне (а нарочито у погледу доступности за жене из вишеструко маргинализованих група); да није успостављена одговарајућа инфраструктура сервиса подршке; да жене које су преживеле насиље нису препознате као корисничке

групе права и услуга у одлукама социјалне заштите на локалном нивоу; да се из буџета локалних самоуправа издвајају минимална средства за финансирање ових услуга (што директно утиче на одрживост, доступност и квалитет услуга); да нису доступни званични подаци о расположивим услугама (у погледу врсте, карактеристика и доступности услуга) који би омогућили њихово праћење и планирање на националном и локалном нивоу (Пешић, 2016: 73-76).

Иницијативе за обезбеђивање доступности услуга за особе са инвалидитетом у оквиру јединица локалних самоуправа реализују се *ad hoc* и у великој мери су ослоњене на пројектно финансирање. Превазилажење архитектонских баријера фаворизовано је у односу на превазилажење информационих баријера и често се изводи без испуњавања стандарда приступачности и усаглашавања са стварним потребама (Заштитник грађана, 2018). Анализа доступности подршке женама са инвалидитетом које су преживеле насиље која је обухватила домове здравља и клиничке центре, судове и јавна тужилаштва, центре за социјални рад, сигурне куће, саветовалишта за брак и породицу и полицијске управе у 7 јединица локалне самоуправе у Војводини показала је да обавезе предвиђене међународним конвенцијама боље познају институције у већим градовима (Из круга Војводина, 2019). Материјале доступне на Брајевом писму има скоро свака седма, док тек нешто више од петине јединица локалних самоуправа има приступачан вебсајт. Приметно је и да запослени у анкетираним институцијама нису довољно информисани о баријерама које је потребно отклонити, највећи број њих (81%) наводи да су физички доступни и архитектонски прилагођени (62%), што одступа од оног са чим се жене са инвалидитетом у пракси сусрећу. О доступности услуга за жене са инвалидитетом илустративно говори и чињеница да тек 7% институција има особље које је едуковано да комуницира на знаковном језику (Из круга Војводина, 2019).

Анализа услуга за Ромкиње које су преживеле насиље показала је да је насиље према женама у ромској заједници у великој мери нормализовано, до те мере да ни саме жртве нису у стању да га препознају. Најмање трећина испитаница не препознаје физичко насиље и претње физичким насиљем и убиством као облик насиља; скоро половина не препознаје сексуално насиље јер је оно представљено као дужност и обавеза у брачној заједници; док психолошко насиље не препознаје две трећине. Ови подаци јасно указују на степен дискриминације Ромкиња у јавном и приватном животу, на њихов положај у друштву у коме су често присиљене

на принудне (дечије) бракове и рано мајчинство. Истраживање је показало и да у институцијама које пружају услуге подршке постоје предрасуде према Ромкињама, а уочен је и недостатак специјализованих знања о раду са девојчицама и женама из маргинализованих група. У погледу испитаних потреба и степена њиховог задовољења највећи број истакао је гинеколошки преглед (89,3%), дечији додаток (85,7%), затим бесплатну правну помоћ (69,2%) консултације са социјалном радницом/психолошкињом у ЦСР (68,2%), материјалну помоћ (56,6%), СОС консултације (30,6%), смештај у сигурну кућу (11,2%) (Маринковић, Ђурићковић и Бичић, 2019: 34, 38).

Истраживање о услугама за жртве криминалитета показало је да две најзначајније врсте услуга за ову категорију обезбеђује држава, и то су: 1) подршка жртвама и сведоцима у кривичном поступку (тужилаштва, судови, службе за заштиту деце и сведока) 2) прихватилишта за жртве насиља (ЦСР). Ипак, ове службе пружају помоћ само одређеним групама жртава, те постоји ризик да жртве које не потпадају у ове категорије не добију потребну подршку. Лимитираност постоји и у погледу географске покривености, а поједине жртве су у ризику да не остваре приступ ниједној врсти услуга (Мултидонаторски поверенички фонд за подршку сектору правосуђа у Србији, 2017).

РЕСУРСИ И ФИНАНСИЈЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ЗА ЖЕНЕ КОЈЕ СУ ПРЕЖИВЕЛЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКОМ КОНТЕКСТУ

У погледу обезбеђивања услуга социјалне заштите у пракси, последња истраживања (Матковић и Страњаковић, 2020), показују да у осам јединица локалне самоуправе оне уопште нису обезбеђене, док се још десетак јединица може сврстати у ову категорију имајући у виду веома мали број корисника и ниске расходе - што у просеку значи да их скоро свака седма јединица локалне самоуправе уопште не обезбеђује. Констатује се и да су комплексније услуге са већим бројем корисника доступне само у већим градовима; да се интензитет, модел и временски период пружања услуга разликују у зависности о којој врсти услуге је реч; као и да су издвајања за услуге социјалне заштите у 2018. години износила тек 0,07% БДП-а.

Обрачун цене коштања услуга за 2018. годину, показује да се на услуге социјалне заштите на годишњем нивоу издвајало 454 динара по становнику, док је 70% јединица локалне самоуправе

обезбедило и мање од тог износа. Више од 1/3 укупних средстава издвојених за услуге социјалне заштите била су утрошена у Београду и Новом Саду (Матковић и Страњаковић, 2020: 77). У поређењу са 2012. и 2015. годином укупан број јединица локалне самоуправе које обезбеђују услуге, као и укупан број корисника нису се значајно променили. Међу пружаоцима услуга и даље доминирају пружаоци из јавног сектора (Матковић и Страњаковић, 2020: 79-80).

Први извештај Експертске групе за борбу против насиља над женама и насиља у породици (ГРЕВИО) о примени *Конвенције Савета Европе о спречавању насиља према женама и насиља у породици у Републици Србији*, констатује да постоји озбиљан недостатак у погледу броја особља и ресурса у центрима за социјални рад; да постоји широк спектар задатака које запослени у ЦСР морају испунити, да су им нова законска решења донела додатне задатке, што није праћено повећањем броја запослених и буџета. У погледу побољшања нивоа и квалитета услуга социјалне заштите, похваљени су покушаји Владе да се пренесу средства локалним самоуправама, али је истакнуто да разлике у пружању услуга и даље постоје међу јединицама локалне самоуправе, са изразитим разликама између руралних и урбаних подручја (ГРЕВИО, 2020: 30-31).

Најскорија анализа о изазовима у пружању заштите и подршке за жене са искуством насиља из перспективе корисница показује да оне углавном нису добиле потпуне информације о поступцима и могућим услугама подршке у центрима за социјални рад којима су се обратиле (иако је то једно од основних права корисника социјалне заштите). Потврђена је потреба да се системски уреди и обезбеди пружање општих и специјализованих услуга подршке женама са искуством насиља.

Посебан значај придаје се налазима овог и других истраживања, који показују да је континуирана подршка специјализованих женских организација веома важна за изградњу самопоуздања и (ре)успостављање односа жена са искуством насиља, будући да су оне које су користиле ове услуге у поређењу са онима које нису, чешће користиле ефективне стратегије преваладавања, мање биле изложене насиљу, и имале више приступа ресурсима у заједници (Kelly et al., 2015; Pomicino et al., 2019; цитирано у: Игњатовић, 2021a: 29).

О вредновању услуга које обезбеђују женске организације цивилног друштва илустративно говори истраживање о трендовима финансирања на Западном Балкану у контексту

остваривања женских права у периоду од 2014. до 2019. године, које је обухватило и Србију. Ово истраживање је показало да већина средстава коју су женске организације цивилног друштва примиле потиче од мултилатералних организација (24%), билатералних организација (21%), женских фондова (11%), док је држава издвојила свега 5% средстава. Скоро половина женских организација (46%) није имала вишегодишње финансирање, а скоро трећина (31%) била је у ризику од гашења због недостатка финансијских средстава. Упркос томе што женске организације цивилног друштва са дугогодишњим искуством пружају услуге од јавног интереса, и томе што постоје објективно проверљиви докази о релевантности, ефикасности и ефективности специјализованих услуга и њиховом круцијалном значају за излазак жена из насиља, одрживо финансирање цивилног друштва није успостављено (Фарнсфорт и др., 2020: 7-9).

РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ ОДЛУКА О УСЛУГАМА И ПРАВИМА ИЗ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ НА ЛОКАЛУ ЗА ЖЕНЕ КОЈЕ СУ ПРЕЖИВЕЛЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКОМ КОНТЕКСТУ

У односу на *Законом о социјалној заштити* дефинисане услуге у поменутој анализи (Јацмановић, 2020: 21-24) је мапирано следеће у погледу услуга за жене које су преживеле насиље (односно жртве насиља генерално):

1. *Дневне услуге у заједници* – ниједна локална самоуправа није предвидела да би ова врста услуга могла бити усмерена на жене које су преживеле насиље, те у оквиру ове категорије нема ниједне услуге намењене женама које су преживеле насиље. Оне их могу користити по другим основама као што су инвалидитет, болест, старост и слично, односно под за то дефинисаним условима, као и било која друга житељка/жitelj јединице локалне самоуправе.
2. *Услуге подршке за самосталан живот* – у оквиру ове категорије седам од укупно 118 јединица локалне самоуправе предвиђа услуге намењене женама које су преживеле насиље (што чини 6% од укупног броја локалних самоуправа чије су одлуке обухваћене анализом). Међу мапираним услугама су: а) услуга становања уз подршку коју Град Зрењанин обезбеђује за жене жртве насиља и њихову децу, као и за жртве трговине људима и б) услуга социјалног становања у заштићеним условима за жртве насиља генерално коју

предвиђа 6 јединица локалне самоуправе (Град Београд, Ужице, Пожаревац, Пријепоље, Смедерево, Трговиште). Друге услуге из ове категорије жене које преживљавају насиље могу користити под истим условима као и сви други житељи/житељке локалне самоуправе.

3. *Саветодавно – терапијске и социјално – едукативне услуге* – локалне самоуправе, као што је већ речено, потпуно различито дефинишу и класификују услуге, а то је у овој подкатегорији услуга било најизраженије, што је у великој мери отежало њихову анализу и категорисање. Због ових разлога треба имати у виду да анализирани резултати имају органичења, одступања и разлике.

У само једној одлуци о социјалној заштити од анализираних 118 дефинисана је услуга СОС телефона која је специјализовано усмерена на жене жртве насиља (у општини Чајетина). Жртве насиља генерално се помињу као корисници услуга у 34 одлуке (као корисници саветодавних услуга - 15, мобилног тима за хитне интервенције - седам, медијације - седам, СОС телефона за жртве насиља генерално - једна и других услуга - четири). У просеку свака четврта јединица локалне самоуправе обезбеђује неку од ових услуга за жртве насиља генерално. Тамо где постоје саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге су углавном усмерене на целокупно становништво, док је очигледан недостатак специјализованих услуга усмерених на жене које преживљавају насиље, а припаднице вишеструко маргинализованих група које преживљавају насиље су у том контексту готово потпуно невидљиве.

4. *Услуге смештаја* - ова врста услуга намењена за жртве насиља као корисничку категорију је најраспрострањенија. Смештај у прихватилиште/прихватну станицу идентификован је као услуга у укупно 69 јединица локалне самоуправе (у 19 она је усмерена на жене жртве насиља као кориснице, док је у 50 јединица локалне самоуправе она усмерена на жртве насиља генерално). У 12 јединица локалне самоуправе као услуга за жртве насиља наводи се смештај у сигурну кућу: од тога у 8 се експлицитно наводи да је услуга намењена женама и деци угроженим насиљем у породици (Београд, Кикинда, Панчево, Рума, Сремска Митровица, Врање, Зрењанин, Бор), док су остале 4 усмерене на жртве насиља генерално (Шабач, Смедерево, Суботица, Зајечар).

5. *Материјална помоћ* - јединице локалне самоуправе у својим одлукама установиле су велики број различитих права која се

тичу материјалне помоћи. Генерално можемо их поделити на: новчану помоћ, новчану помоћ у натури, накнаду трошкова и друга права. Од укупно 118 анализираних две јединице локалне самоуправе установиле су правном регулативом новчану помоћ за жртве насиља и то су Град Београд и Пирот.

Све остале услуге, које нису усмерене специјализовано на жене које преживљавају насиље или жртве насиља генерално, жене које преживљавају насиље могу користити као грађанке конкретне јединице локалне самоуправе, као и сви други грађанке и грађани, под за то дефинисаним условима.

РАЗМАТРАЊЕ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ЗА ЖЕНЕ КОЈЕ СУ ПРЕЖИВЕЛЕ НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У КОНТЕКСТУ ОДГОВОРА НА КРИЗНУ СИТУАЦИЈУ ИЗАЗВАНУ КОРОНАВИРУСОМ

Мере (изолације, забране кретања и карантина) током ванредног стања ограничиле су доступност услуга за жене које су преживеле насиље, а у посебно тешкој ситуацији су биле припаднице вишеструко маргинализованих група (жене са инвалидитетом, Ромкиње итд). Специјализоване женске организације прилагодиле су свој начин рада и радно време како би остале доступне за пружање подршке женама које преживљавају насиље. У саветовалиштима центара за социјални рад психолошка подршка женама је пружана телефонским путем, будући да су према инструкцијама надлежног министарства запослени радили од куће. Новчана помоћ за жртве насиља исплаћивана је за оне које су ово право оствариле пре увођења ванредног стања, али је постојао застој у исплати који је у међувремену решен (Пајванчић и др, 2020: 110). Специфични проблеми који су погодили жене које преживљавају насиље у породици и партнерским односима су: *отежано пријављивање насиља* – забележени су случајеви прекршајног кажњавања жена које су прекршиле забрану кретања због пријаве насиља у породици током трајања полицијског часа (Игњатовић, 2021б: 6); *проблеми у вези поштовања судски установљеног модела виђања деце* са родитељем са којим не живи током ванредног стања и опречне информације од стране различитих институција која су и поред обраћања надлежним министарствима остала разрешена (Игњатовић, 2021б: 6); и *питање ургентног збрињавање у сигурне куће и прихватилишта* које је било условљавано негативним ПЦР тестом који захтева знатно дугу и у неким ситуацијама процедуру

коју кориснице нису могле испунити, те је тиме обесмишљена сврсисходност ургентног збрињавања у ситуацијама високог ризика од смртног исхода насиља (Пајванчић и др, 2020: 109-110).

Анализа стања у погледу заштите и подршке женама жртвама насиља у контексту имплементације *Закона о спречавању насиља у породици* током 2020. године, показала је да је број пријава за насиље у породици опао за око 5%; број случајева насиља у породици разматраних на састанцима Групе за координацију и сарадњу у 2020. години мањи за десетину (11,8%) у односу на годину која је претходила, док је број индивидуалних планова заштите и подршке такође мањи за десетину с изразитим смањењем 56,2% ионако малог процента учешћа жртава на састанцима Група за координацију и сарадњу (Игњатовић, 2021б: 4-5).

У погледу прилагођавања услуга за жене које преживљавају насиље у контексту кризе изазване коронавирусом ницијатива да се омогући подношење пријава и тужби за заштиту од насиља онлајн, није уродила плодом, а ни пракса одржавања састанака Група за координацију и сарадњу путем скајпа није заживела (Пајванчић и др, 2020: 106). У контексту одговора на кризу изазвану ситуацијом коронавируса развијене су и иновативне праксе, од којих би за жене које преживљавају насиље од посебног значаја била психолошка подршка – путем онлајн комуникације и интернет платформи (Центар за социјалну политику, 2020: 34-37).

ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

Анализа услуга социјалне заштите за жене које преживљавају насиље у породици и партнерском контексту показала је да су дефиниције услуга социјалне заштите, неусклађене са дефиницијама специјализованих и општих услуга за жене које преживљавају насиље установљене *Конвенцијом Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици*. Велике разлике приметне су и у погледу дефинисања услуга и права из области социјалне заштите у Одлукама о услугама и правима из социјалне заштите на локалу, где се иста врста услуга дефинисаних *Законом о социјалној заштити*, потпуно различито дефинише у различитим јединицама локалне самоуправе (што је знатно отежало њихову компарацију).

Резултати показују и да су (специјализоване) услуге социјалне заштите за жене које преживљавају насиље у породици и партнерском контексту малобројне. Малобројност је уочљива и у погледу броја услуга социјалне заштите приликом чијег

остваривања жене које преживљавају насиље имају приоритет односно за које су препознате као приоритетна корисничка група. Жене које преживљавају насиље, припаднице вишеструко маргинализованих група су готово потпуно невидљиве у контексту дефинисања услуга социјалне заштите и истицања као приоритетне корисничке категорије. У оквиру групе Дневних услуга у заједници нема ниједне која је специфично намењена женама које преживљавају насиље, док су им у највећој мери доступне услуге смештаја, а потом саветодавно-терапијске и социјално едукативне услуге. Питање информисања о постојећим услугама и правима из области социјалне заштите, како за жене које преживљавају насиље, тако и за целокупно становништво јединица локалних самоуправа, је упитно будући да један део јединица локалних самоуправа нема ажуриран (пречишћен) текст Одлука о услугама и правима из социјалне заштите, као и да оне нису јасно издвојене на њиховим интернет страницама.

У погледу мапираних малобројних услуга које бисмо могли сврстати у специјализоване услуга за жртве насиља у породици (као што су СОС телефон и смештај у сигурне куће и прихватилишта) не испуњавају стандарде у погледу географске доступности, а нарочито је упитна доступност ових услуга за жене које преживљавају насиље припаднице вишеструко маргинализованих група (жене са инвалидитетом, Ромкиње, лезбејке итд).

Доступност мапираних услуга социјалне заштите за жене које су преживеле насиље у породици и партнерском контексту може се размотрити са неколико аспеката:

- *Географске доступности* – будући да један део јединица локалних самоуправа уопште не обезбеђује услуге социјалне заштите за жене које су преживеле насиље у породици и партнерском контексту, то знатно отежава приступ услугама за њихове становнице.

- *Доступности за припаднице вишеструко маргинализованих група* – физичке и архитектонске баријере, те недоступност услуга на знаковном језику, језицима националних мањина, формални службени језик, знатно компликују приступ услугама.

- *Административно-формалне доступности* – неке услуге као што је услуга СОС телефона могу се остварити непосредно, док друге морају бити одобрене односно остварују се посредно (смештај у сигурну кућу на основу упута ЦСР).

- *Финансијске доступности* – видљиво је да су буџетска издвајања за услуге социјалне заштите генерално минимална и усмерена на велике градове. Забрињавајуће је да је финансирање

ионако малобројних специјализованих услуга за жене које преживљавају насиље у породици и партнерском контексту спуштено на локални ниво, и у великој мери зависно од спорадичне донаторске подршке.

- *Ресурса (институционалног система) за обезбеђење услуга* – ово је нарочито значајно у погледу минималних финансијских и других средстава за обезбеђење услуга, преоптерећености и сагоревања поступајућих професионалаца у центрима за социјални рад, те недостатка знања везаних за рад са женама припадницама вишеструко маргинализованих група. С друге стране, приметно је одсуство институционалне подршке и сарадње са пружатељкама специјализованих услуга за жене које су преживеле насиље из невладиног сектора и њихова маргинализација (иако пракса показује да су круцијалне за излазак жена из насиља).

ПРЕПОРУКЕ

Имајући у виду установљену малобројност услуга социјалне заштите специјализовано намењених женама које преживљавају насиље у породици и партнерском контексту, те њихову ограничену доступност и недостатке с различитих аспеката (географског, аспекта доступности за жене припаднице вишеструко маргинализованих група, административно-формалног, финансијског и аспекта ресурса за обезбеђење услуга) потребно је урадити следеће:

- Установити јединствену класификацију услуга социјалне заштите, и ускладити дефиниције услуга установљене *Законом о социјалној заштити* са стандардима *Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици* (чија је и Србија потписница) у погледу поделе на опште и специјализоване.
- У правној регулативи, на националном и локалном нивоу, препознати жене које су преживеле насиље као посебну категорију корисника на коју су усмерене услуге социјалне заштите и/или им дати приоритет приликом установљавања нових и измене постојећих услуга социјалне заштите. Нарочито треба водити рачуна о установљавању и развоју услуга за припаднице вишеструко маргинализованих група (жене са инвалидитетом, Ромкиње, жене које живе на селу, жене старије животне доби, самохране мајке) које преживљавају насиље.
- Пречишћен текст важећих Одлука о социјалној заштити свих јединица локалне самоуправе, које су их донеле, учинити доступним истицањем на огласним таблама и интернет

- страницама локалних самоуправа и редовно га ажурирати.
- Израдити и редовно ажурирати јединствену базу доступних услуга социјалне заштите на нивоу читаве земље и учинити је доступном истицањем на интернет страници надлежног Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања или неке друге надлежне установе социјалне заштите. У оквиру подкатегија по којима се може претраживати база укључити и „услуге за жене које су преживеле насиље“.
  - Информисати грађанство и жене које су преживеле насиље о правима и услугама из области социјалне заштите, начину аплицирања за њихово остваривање, потребној документацији, процедурама и начинима остваривања у пракси. Информације о услугама морају бити доступне и за припаднице вишеструко маргинализованих група – на језику прилагођеном грађанкама уз избегавање претерано стручних термина, на језицима националних мањина које живе на територији конкретне локалне самоуправе, као и у форматима који одговарају на потребе особа са инвалидитетом.
  - Обезбедити једнаку географску доступност услуга социјалне заштите односно установити минимум услуга социјалне заштите који мора бити обезбеђен у свим јединицама локалне самоуправе на територији читаве земље.
  - Подржати, препознати значај њиховог рада и дугорочно финансирати пружатељке специјализованих услуга за жене које преживљавају насиље, а за које се у пракси и искуству корисница показује да ефикасно и ефективно одговарају на њихове потребе (како би се превазишла постојећа ситуација у којој постоји ризик да се и услуге и пружатељке угасе или раде са минималним средствима).
  - Увећати капацитете установа социјалне заштите – пре свега број запослених и ресурсе у центрима за социјални рад, како би се спречила преоптерећеност и професионално сагоравање, а тиме и потенцијалне негативне последице на ниво и квалитет пружених услуга.
  - Приликом планирања и дефинисања мера усмерених на отклањање/решавање кризне ситуације, истовремено планирати и мере усмерене на неопходне промене и адаптације у обезбеђивању услуга усмерених на спречавање и сузбијање насиља према женама.
  - Омогућити да се пријем нових корисника у установе социјалне заштите не условљава процедурама које кориснице не могу испунити, или процедурама које могу трајати толико дуго

- да се обесмишљава сврсисходност ургентног збрињавања у ситуацијама високог ризика од смртног исхода насиља.
- Прилагодити радно време, и начин пружања услуга тако да оне буду благовремене, увремене и сврсисходне у погледу отклањања социјалних ризика на које су усмерене.
  - Развијати и подстицати иновативне праксе у пружању услуга социјалне заштите као одговор на кризну ситуацију, на пример обезбеђење услуга путем онлајн комуникације и интернет платформи.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Влада Републике Србије (2021). *План рада Владе за 2021. годину*. Влада Републике Србије. Последњи приступ 21.6.2021. https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/370541/plan_rada_vlade_za_2021_cyr.pdf
- Заштитник грађана (2018). *Посебан извештај Заштитника грађана "Приступачност за све"*. Заштитник грађана, Београд. Последњи приступ 21.6.2021. <https://www.ombudsman.rs/attachments/article/5893/Poseban%20izvestaj%20PRISTUPACNOSTI%20final.pdf>
- Закон о социјалној заштити*. Службени гласник Републике Србије, бр. 24/2011.
- Закон о потврђивању Конвенције савета европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*. Службени гласник Републике Србије – међународни уговори“, број 012/13.
- Закон о родној равноправности*. Службени гласник Републике Србије, број 52 од 24. маја 2021.
- Игњатовић, Тања (2020). *Социјална политика у Србији: Да ли су поступци транспоновања правних тековина Европске уније и спроводења обавеза прихваћених међународних уговора у најбољем интересу корисника- сагледано из родне и перспективе жена са искуством родно заснованог насиља?* Аутономни женски центар, Београд. Последњи приступ 21.6.2021. https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2020/Socijalna_politika_u_Srbiji_iz%20rodne%20perspektive.pdf
- Игњатовић, Тања (2021а). *Изазови у постизању заштите и подршке за жене са искуством насиља у партнерском односу и њихову децу*. Аутономни женски центар, Београд. Последњи приступ 21.6.2021. <https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2021/Izazovi-u-postizanju-zastite-i-podrske-za-zene-sa-iskustvom-nasilja-u-partnerskom-odnosu-i-njihovu-decu-u-Srbiji.pdf>
- Игњатовић, Тања (2021б). *Девети извештај о независном праћењу примене Закона о спречавању насиља у породици у Србији за период јануар – децембар 2020. године*. Аутономни женски центар, Београд. Последњи приступ 14.7.2021. <https://www.womenngo.org.rs/images/>

- resurs-centar/AZC_DEVETI_nezavisni_izvestaj_o_pracnju_Zakona_jun%202021.pdf
- Из круга Војводина (2019). *Извештај о доступности служби подршке женама са инвалидитетом које су доживеле насиље*. Из круга Војводина, UN Women, Европска комисија.
- Лацмановић, Ведрана (2020). Услуге рехабилитације и интеграције за жене које су преживеле насиље у Републици Србији. Аутономни женски центар, Београд. Последњи приступ 22.6.2021. https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2020/Usluge_rehabilitacije_i_integracije_za_zene_koje_su_prezivele_nasilje_u_Republici_Srbiji.pdf
- Маринковић Јелена, Нада Ђуричковић и Амела Бичић (2019). *Родно засновано насиље над Ромкињама и доступност услуга подршке*. Ромски центар за жене и децу Даје, Београд. Последњи приступ 21.6.2021. <https://romadaje.org/rodno-zasnovano-nasilje-nad-romkinjama-i-dostupnost-usluga-podrske/>
- Матковић Гордана, Милица Страњаковић (2020). *Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији*. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије. Последњи приступ 21.6.2021. http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Mapiranje_usluga_socijalne_zastite_i_materijalne_podrske_u_nadleznosti_JLS_u_RS.pdf
- Мултидонаторски поверенички фонд за подршку сектору правосуђа у Србији (2017). *Преглед постојећих организација за подршку у Републици Србији*. Мултидонаторски поверенички фонд за подршку сектору правосуђа у Србији. Последњи приступ 21.6.2021. <https://www.mdtfjss.org.rs/archive//file/Overview%20of%20existing%20victim%20support%20services%20in%20Serbia%20-%20RS.pdf>
- Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) (2019). *Анкета о насиљу над женама коју је спровео ОЕБС: Добробит и безбедност жена*. ОЕБС, Србија. Последњи приступ 21.6.2021. https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf
- Пајванчић Маријана, Невена Петрушић, Сања Николин, Александра Владисављевић, Вишња Баћановић (2020). Родна анализа одговора на КОВИД-19 у Републици Србији. ОЕБС, Србија. Последњи приступ 6.7.2021. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/9/459391.pdf>
- Пешић, Данијела (2016). *Заштита и подршка за жене са искуством насиља: Анализа локалних политика у Републици Србији*. Аутономни женски центар, Београд. Последњи приступ 29.6.2021. https://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Zastita_i_podrska_za_zene_sa_iskustvom_nasilja-analiza_lokalnih_politika_u_Republici_Srbiji.pdf
- Фарнсворт Никол, Нерина Гури, Доњета Морина и Таја Конен (2020). *Где је новац за женска права? Трендови финансирања на Западном Балкану*. Женска Мрежа Косова уз подршку Квина тил Квина фондације, Приштина. Последњи приступ: 6.7.2021. <https://kvinnatillkvinna.org/>

wp-content/uploads/2020/10/TheKvinnatillKvinnaFoundation-Wheres-the-Money-for-Womens-Rights_SERBIAN.pdf

Центар за социјалну политику (2020). *Иновативне праксе у области социјалне заштите на локалном нивоу у Републици Србији – Одговор на ванредно стање услед пандемије КОВИД-19*. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије. Последњи приступ 6.7.2021. http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Inovativne_prakse_u_oblasti_socijalne_zastite_na_lokalnom_nivou_Odgovor_na_vanredno_stanje_usled_pandemije_Covid-19.pdf

de Albuquerque Netto, Leônidas, Maria Aparecida Vasconcelos Moura, Ana Beatriz Azevedo Queiroz, Maria Antonieta Rubio Tyrrell, Maria del Mar Pastor Bravo (2014). *Violence against women and its consequences*. Acta Paul Enferm. 2014; 27(5):458-64, Brasil. DOI <http://dx.doi.org/10.1590/1982-0194201400075>

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) (2020). *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA*. (GREVIO/Inf(2019)20) (2020). Secretariat of the monitoring mechanism of the Council of Europe, Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence - Council of Europe, Последњи приступ 21.6.2021. https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-20/GREVIO_report_on_Serbia.pdf

World Health Organization (2013). *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence*. World Health Organization. Последњи приступ 21.6.2021. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>

Vedrana Lacmanovic
Anja Zecevic

MAPPING OF LEGALLY DEFINED SOCIAL PROTECTION SERVICES IN THE REPUBLIC OF SERBIA FOR WOMEN AND CHILDREN VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE AND THEIR CONSIDERATION IN THE CONTEXT OF RESPONDING TO THE CRISIS SITUATION CAUSED BY COVID-19 VIRUS

Resume

Specialized services for women survivors of violence are few and underdeveloped shows conducted mapping. Services should be defined more precisely and harmonized with the definitions from the Istanbul Convention. It is especially important to improve the normative framework in the context of defining services that are specifically intended for women survivors of violence, and to recognize them as a priority group for the provision of social protection services in general. It is necessary to establish a system of information on existing services (in a language adapted to citizens while avoiding overly professional terms, in the languages of national minorities living in specific local municipalities, as well as in formats that meet the needs of people with disabilities). It is also necessary to increase and provide financial and other resources of the social protection system (which are currently minimal and insufficient), expand geographical availability and ensure the social protection services throughout the country. Insure long-term funding and support of providers of specialized services for women survivors of violence (women's organizations) which in practice and experience of beneficiaries are shown to respond effectively and efficiently to their needs (to overcome the current situation where there is a risk of services and providers shut down). In the context of crisis response, during planning crisis management measures, at the same time is necessary to plan adaptation of measures aimed at preventing the growth and escalation of violence against women in the family and the partnership context by harmonizing methods and modalities of work.

Keywords: violence against women, social protection services, protection and support, domestic violence, specialized services for women survivors of violence.

---

* Овај рад је примљен 23. јуна 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. септембра 2021. године.